

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять
з дисципліни

«ФІЛОСОФІЯ АРХІТЕКТУРИ»

для студентів спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»
денної та заочної форми навчання

2019

Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Філософія архітектури» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: Ю.І. Криворучко. – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2019 - 31 с.

Укладач: Ю.І. Криворучко, професор кафедри «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», д-р. арх., доцент

Рецензент: В.Ф. Прусак, зав. кафедрою дизайну Національного лісотехнічного університету України (м. Львів), кан. пед. наук, доцент

Відповідальний за випуск: І.С. Рижова, зав. кафедрою «Дизайн» НУ «Запорізька політехніка», д-р. філос. наук, професор.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 1 від 20.08.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету будівництва,
архітектури та дизайну
протокол № 1 від 5.09.2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальна характеристика дисципліни.....	5
Організаційно-методичні вказівки.....	6
Система контролю якості навчання студентів.....	7
Програма навчальної дисципліни.....	7
Змістовий модуль 1 Загальні уявлення про філософію архітектури	7
Тема 1 Архаїчні світобудови. Його структура і форми подання.....	7
Тема 2 Людина і вітвар в просторі буття.....	8
Тема 3 Истога, сенс і призначення вітваря.....	9
Тема 4 Ступа.....	10
Змістовий модуль 2 Філософське обґрунтування архітектурних категорій.....	11
Тема 5 Храм як відображення архаїчної моделі світобудови.....	11
Тема 6 Стовп.....	12
Тема 7 Вода і година.....	13
Модульна контрольна робота	13
Теми рефератів.....	18
Питання до заліку.....	18
Методичні рекомендації до підготовки лекційного заняття.....	21
Методичні рекомендації до підготовки семінарського заняття.....	22
Методичні рекомендації до виконання індивідуальної роботи.....	23
Методичні рекомендації до написання реферату.....	28
Література.....	30

ВСТУП

Робота студента над курсом «Філософія архітектури» розпочинається з систематичної праці над літературою, яка вказана в навчальних програмах і конспекту лекцій. Вдумливе (часто неодноразове) читання того чи іншого розділу, окремої теми, продумування основних положень, виписка найголовнішого, складання тез прочитаного – все це необхідні засоби оволодіння навчальним матеріалом.

При вивченні курсу «Філософія архітектури» магістр знайомиться з системою понять, яка є для нього найчастіше новою і потребує досить складної перебудови мислення. Намагайтеся не формально завчати набір поодиноких положень і термінів, а осмислювати матеріал, роздумувати над прочитаним, щоб розвивати теоретичне мислення, оволодівати філософською культурою. Не залишайте невідомі для вас слова, терміни, незнайомі імена, звертаєтесь для їх з'ясування до енциклопедій, довідників і словників з історії філософії, соціології, політології, а також творів архітекторів, культурологів, філософів.

Лекційні заняття проводяться в інтерактивному режимі, включаючи в себе не тільки читання викладачем лекційного матеріалу, а й його обговорення. Для ефективності цього обговорення від магістра вимагається прочитання до кожної лекції щонайменше обов'язкової літератури, рекомендованої з відповідних тем у програмі. Кожен магістр повинен виступити з 10-хвилинною доповіддю по одній з тем курсу, підготувавши попередньо письмовий текст з основними ідеями доповіді обсягом 3-4 сторінки; поглиблене вивчення обраної теми покликане стимулювати більш глибоку роботу з першоджерелами і більш ґрунтовне освоєння матеріалу курсу. Кожна доповідь обговорюється магістрами на занятті:

- наявність письмової роботи, що відповідає зазначеним вимогам;
- уміння студента відповідати на контрольні питання роботи.

Успішний захист контрольної роботи є умовою допуску до здачі заліку.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Філософія архітектури» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 191 «Архітектура та

містобудування»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні, соціокультурні особливості архітектури та її дослідження у вітчизняній і світовій філософії.

Міждисциплінарні зв'язки:

Вивчення курсу «Філософія архітектури» ґрунтується на матеріалах нормативних дисциплін бакалаврського рівня підготовки, таких як філософія, історія містобудування, історія архітектури та інших, формує важливі додаткові навички, необхідні для вивчення міського простору.

Програма навчальної дисципліни складається з модуля 1 та з таких змістових модулів:

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 Філософія архітектури як об'єкт вивчення: історія, теорія, методи

Змістовий модуль 1 Загальні уявлення про філософію архітектури

Змістовий модуль 2 Філософське обґрунтування архітектурних категорій.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Філософія архітектури» є ознайомлення студентів з теоретичними та методичними підходами до дослідження проблематики архітектури як складного та багатоаспектного феномену.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія архітектури» є

1. Забезпечити набуття студентами стійких знань про філософію архітектури.
2. Дати опис основних процесів, що відбуваються у філософії архітектури.
3. Сформувані у студентів уміння самостійно аналізувати феномени міського життя й внутрішнього світу людини.

В результаті вивчення курсу студенти повинні

Знати:

- предмет та функції філософії архітектури; світогляд та його історичні типи; генезис філософії архітектури та її співвідношення з іншими типами світогляду;

- необхідну теоретичну і методологічну базу для критичного осмислення запропонованих методів та пояснювальних схем, наявних в філософії архітектури;

- категоріальні визначення буття; розвиток уявлень про матерію в історії філософії архітектури; філософські аспекти проблеми руху; сучасні концепції простору та часу;

Вміти:

- розрізняти та виявляти специфіку різних типів світогляду;

- робити порівняльний аналіз філософського та конкретно-наукового тлумачення буття;

- розрізняти метафізичну та діалектичну концепції розвитку світу; наводити конкретні приклади реальних виявлень метафізики при аналізі проблем суспільства;

- окреслювати умови, можливості та рівні пізнання, його різновиди та форми.

Рівень освоєння курсу визначається також умінням магістрантів орієнтуватися в сучасних філософських школах і напрямках;

- навичками читання філософської літератури, підвищенням теоретичної і категоріальної культури в роботі над науковими рефератами, магістерською дисертацією, доповідями на наукових конференціях, більш осмисленим розумінням ролі і місця архітектури і архітектора в сучасному житті;

- усвідомленням небезпеки перетворення архітектура на чисту формотворчість, байдужий і сучасний гуманітарний загальнолюдський і національний цінність.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Організація, методики проведення, матеріальне забезпечення лекцій та практичних занять

Лекції та семінарські заняття проводяться з використанням: проблемних лекцій, дискусій, ділових ігор, виконання групових завдань, підготовки та обговорення рефератів. У викладанні курсу використовуються комп'ютери та мультимедійний проектор.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань студентів забезпечуються переважно в усній формі на семінарських заняттях. Знання студентів оцінюються за допомогою: відповідей на семінарських заняттях, виконання індивідуальних та групових завдань, підготовки та презентації реферату, виконання індивідуального завдання.

Проміжний контроль здійснюється після кожного змістовного модуля за допомогою контрольних робіт (питання додаються).

Семестровий контроль проводиться у вигляді письмового або усного заліку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 Філософія архітектури як об'єкт вивчення: історія, теорія, методи

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Загальні уявлення про філософію архітектури

ТЕМА 1

Архаїчні світобудови. Її структура і форми подання

План

Мета, завдання й структура курсу. Філософія архітектури як прикладна наука й галузева філософська дисципліна. Предмет філософії архітектури. Моделі Всесвіту в архаїчному свідомості: світове дерево, світова гора, світовий стовп. Їх цілісність і самодостатність. Вівтар і ступа як втілення архаїчної моделі Всесвіту. Місце людини у вертикальній структурі світобудови.

Основні поняття

архаїчне уявлення, архаїчні тексти, архаїчна модель Всесвіту, архаїчна свідомість, світове дерево, світова гора, світовий стовп, вівтар, ступа, храм, людина

Запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте моделі Всесвіту в архаїчному свідомості: світове дерево, світова гора, світовий стовп. Їх цілісність і самодостатність.

2. В чому полягає відображення і трансформування

вертикальної структури Всесвіту в конструюванні жител.

3. Виявити специфіку вівтаря і ступи як архітектурного втілення архаїчної моделі Всесвіту.

4. Як відображається місце людини у вертикальній структурі світобудови.

5. Обґрунтуйте світове древо як архаїчна модель Всесвіту в міфології німецькомовних народів.

6. Проаналізуйте світовий стовп в ведичній культурі.

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Поняття про світовому процесі.

2. Організаційний характер діяльності організацій.

3. Поняття про людський процесі.

4. Необхідність аналізу людського процесу.

5. Основні елементи будь-якого процесу.

6. Співвідношення між процесами і будова складного процесу.

ТЕМА 2

Людина і вівтар в просторі буття

План

Архітектурні метафори картин світу і місце в них людини і природи. Вівтарі і святилища як символ цілісності і свідомості життя.

Вівтарний камінь як відображення вертикальної символіки Всесвіту.

Основні поняття

світ, культура, цивілізація, архітектура, людина, символ, природа, міфологія, композиція, вівтар, святилища, символ, вівтарний камінь, Всесвіт

Запитання для самоперевірки

1. Як ви розумієте взаємозв'язок між поняттями архітектура – культура – цивілізація? Які чинники історично впливали на формування архітектури?

2. У чому полягає принципова відмінність західної та азійської архітектури?

3. Дайте визначення філософії архітектури

4. Яку роль відіграє місце людини у вертикальній структурі світобудови.

5. Як ви розумієте архітектурні метафори картин світу і місце людини в них

6. В чому полягає сенс і призначення вітваря в стародавньому архітектурі.

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Категорія конструктивності.
2. Категорія композиція.
3. Категорія естетичності.
4. Проектування архітектурних споруд.
5. Історичний метод в теорії проектування.

ТЕМА 3

Істота, сенс і призначення вітваря

План

Вітвар та його призначення. Структура вітваря на прикладі древніх культур. Вітвар в просторі буття.

Основні поняття:

вітвар, веди, простір, буття, міф, культура, людина, «Хаос-Порядок-Гармонія», «Світовий Розум», круглий кам'яний стовп, кубічна форма,

Запитання для самоперевірки

1. Проаналізуйте вітварі Стародавньої Індії та Непалу.
2. Який внесок зробили класики філософії у формування основних принципів філософії архітектури? Охарактеризуйте їх погляди.
3. У чому полягають основні досягнення символіки структури вітваря.
4. Проаналізуйте вітварі древніх цивілізацій Центральної Америки.
5. Вчення буддизму про майбутнє справедливе суспільство.
6. Охарактеризуйте тему води в архітектурі культур Сходу і Заходу.
7. В чому суть просторового зображення часу.
8. Проаналізуйте такі поняття як «вода» і «година» в античному храмі.
9. Охарактеризуйте поняття «моління про дощ» в архітектурі християнської культури.
10. Проаналізуйте поняття як «дощова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії.

11. Що означає перехід від «міфу» до «логосу»?

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Вівтар в античному храмі.
2. Тема «моління про дощ» в архітектурі християнської культури.
3. «Дошова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії
4. Історичні типи світогляду.
5. Філософські типи світогляду

ТЕМА 4 Ступа

План

Онтологічна трансформація світового яйця в мистецтві і повсякденному житті. Архітектонічну єдність ступи. Анда. Дрона. Ведіка. Харміка. Буддійська ярусна ступа: онтологічний і гносеологічний аспект.

Основні поняття

культурне середовище міста, символічний простір, світове яйце, ступа, анда, дрона, ведіка, харміка, буддійська ярусна ступа

Запитання для самоперевірки

1. Який зміст має поняття «соціокультурні зміни»?
2. Чому пам'ятники та топоніми є об'єктом вивчення соціокультурних змін у місті?
3. Як ви розумієте таке поняття ступа як символ буддистського знання.
- 4.. Охарактеризуйте буддистську ярусну ступу: онтологічний і гносеологічний аспект.
5. У чому полягають особливості соціопросторового підходу в дослідженні міста?
6. У чому, на вашу думку, полягає специфіка онтологічної трансформації світового яйця в мистецтві і повсякденному житті
7. Як ви розумієте поняття «місячний будинок» в індуїстської традиції.
8. Вкажіть основні аспекти розуміння такі як архітектонічне триєдність ступи в архітектурі країн Індокитаю.

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Онтологічна трансформація світового яйця в мистецтві і повсякденному житті.
2. Архітектонічна триєдність ступи в архітектурі країн Індокитаю.
3. «Місячний будинок» в індуїстської традиції.
4. Давньосхідна модель світу.
5. Передньоазійські храми-зигуратти

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Філософське обґрунтування архітектурних категорій.

ТЕМА 5

Храм як відображення архаїчної моделі світобудови

План

Втілення архаїчної моделі світобудови в храмових спорудах. Онтологічна трансформація світового яйця в храмі. Вертикальне розгортання великих храмових систем на прикладі культур Заходу і Сходу

Основні поняття

архаїчна модель, храм, світ, онтологія, культура, храмова система, золота куля, «храм-сень»

Запитання для самоперевірки

1. В чому суть втілення архаїчної моделі мирозданія в храмових спорудах.
2. Охарактеризуйте онтологічну трансформацію світового яйця в храмі.
3. У чому полягає специфіка ідея софійності в ведичній і християнській традиції і її використання в архітектурі.
4. Обґрунтуйте реалізацію релігійних канонів в храмових спорудах.
5. Проаналізуйте поняття «храм-сень» и его сакральний смисл.
6. Перелічіть основні стародавні вчення (Лао-цзи, Піфагор, Платон, єврейська «Каббала» і ін.) Про кількість, пропорції і симетрії та коротко їх охарактеризуйте.
7. Як ви розумієте Платоновську ідею числа, пропорцій і структурні універсалиї архітектурної композиції.
8. Проаналізуйте давні архітектурні споруди і геометрія.

9. Охарактеризуйте вертикальне розгортання храму як просторове зображення шляху осягнення Бога.

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Відображення змісту буддистських навчань Хінаяни і Махаяни в структурі храмів Середньої Азії, Тибету, Кореї, Японії та інших країн.

2. Єгипетські храми.

3. Тема многоглавня в російській архітектурі як християнський шлях до звільнення і вдосконалення особистості.

4. Храм-покров і його сакральний зміст.

ТЕМА 6 Стовп

План

Стовп як світова вісь Всесвіту. Архітектурна реалізація вознесення чаші на стовпі. Стовп-блискавка як вираз символічної божественної захисту.

Основні поняття

стовп, Всесвіт, чаша, стовп-блискавка, жертвний стовп, квадратний перетин, культура, храм-шикхара, храм-стовп, архітектура, храм

Запитання для самоперевірки

1. В чому суть архітектурної реалізації вознесення чаші на стовпі.

2. Охарактеризуйте три основні рівні дослідження міста як соціального тексту.

3. Обґрунтуйте сутність стовпа-блискавки як вираз символічної божественної захисту.

45. Розкрийте тему стовпа в архітектурі світових культур.

46. Проаналізуйте символіку жертвного стовпа «юпа» в ведичній традиції.

47. Розкрийте тему стовпа в давньоруської архітектурній спадщині.

48. Охарактеризуйте стовп як символ імператорської влади.

49. Проаналізуйте руйнівний і творчий сенс стовпи-блискавки в давніх культурах.

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Символіка жертвного стовпа «юпа» в ведичній традиції.

2. Тема стовпи в давньоруському архітектурній спадщині.
3. Стовп як символ імператорської влади.
4. Руйнівний і творчий сенс стовпи-блискавки в давніх культурах.

ТЕМА 7 Вода і година

План

Вода як початок світобудови в давньої міфології і філософії. Чаша небесних вод в просторовому зображенні. Тема води і години в античному храмі.

Основні поняття

вода, міфологія, чаша, година, античний храм, архаїчна свідомість, ордер, абака, ехін, каннелюра, фриз, просторова композиція

Запитання для самоперевірки

1. Проаналізуйте навчання античної філософії про ідеї і форми (Платон, Арістотель).
2. Як впливають просторові форми на внутрішній світ людини (замкнуті і відкриті просторові системи давнини).
3. Обґрунтуйте реальність і ілюзію в просторових композиціях.
4. Поясніть просторове мислення зодчих Стародавнього Єгипту.
5. Дайте визначення архітектурної споруди
6. Проаналізуйте принцип відповідності як основний закон проектування архітектурних споруд
7. Розкрийте категорію конструктивності

Підготовка рефератів з наведених тем

1. Вода і час в античному храмі.
2. Тема «моління про дощ» в архітектурі християнської культури.
3. «Дошова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Дати розгорнуту письмову відповідь на запитання

Варіант 1

1. Як ви розумієте взаємозв'язок між поняттями архітектура – культура – цивілізація? Які чинники історично впливали на формування архітектури?

2. У чому полягає принципова відмінність західної та азійської архітектури?

Варіант 2

1. Дайте визначення філософії архітектури

2. Як ви розумієте моделі Всесвіту в архаїчному свідомості: світове дерево, світова гора, світовий стовп. Їх цілісність і самодостатність.

Варіант 3

1. В чому полягає відображення і трансформування вертикальної структури Всесвіту в конструюванні жител.

2. Як ви розумієте поняття античного поліса?

Варіант 4

1. Що спричинило занепад античного поліса? Яка форма власності була характерною для нього?

2. Чи існував взаємозв'язок між набуттям громадянства і земельною власністю в античні часи?

Варіант 5

1. Вівтар і ступа як архітектурне втілення архаїчної моделі Всесвіту.

2. Яку роль відіграє місце людини у вертикальній структурі світобудови.

Варіант 6

1. У яких частинах Європи історично починає формуватися поняття «філософія архітектури» і в який спосіб воно еволюціонує? Розкрийте зміст цього поняття.

2. В чому полягає світове дерево як архаїчна модель Всесвіту в міфології німецькомовних народів.

Варіант 7

1. Проаналізуйте світовий стовп в ведичній культурі.

2. Визначте зміст поняття архітектура і література як два основних способи вираження культури.

Варіант 8

1. В чому суть осмислення людини і природи в культурах Заходу і Сходу.

2. Як ви розумієте архітектурні метафори картин світу і місце людини в них

Варіант 9

1. Вівтарі і святилища як символ цілісності і свідомості життя.
2. В чому полягає сенс і призначення вівтаря в стародавньому архітектурі.

Варіант 10

1. У чому полягає специфіка розвитку старопромислових міст України? Чи продукували старопромислові міста нові соціальні та національні ідентичності?
2. Проаналізуйте вівтарі Стародавньої Індії та Непалу.

Варіант 11

1. Який внесок зробили класики філософії у формування основних принципів філософії архітектури? Охарактеризуйте їх погляди.
2. У чому полягають основні досягнення символіки структури вівтаря.

Варіант 12

1. Проаналізуйте вівтарі древніх цивілізацій Центральної Америки.
2. Вчення буддизму про майбутнє справедливе суспільство.

Варіант 13

1. Як ви розумієте таке поняття ступа як символ буддистського знання.
2. Охарактеризуйте буддистську ярусну ступу: онтологічний і гносеологічний аспект.

Варіант 14

1. У чому полягають особливості соціопросторового підходу в дослідженні міста?
2. У чому полягає відмінність між територією та простором міста? У яких контекстах доречно говорити про територію, а у яких – про простір міста?

Варіант 15

1. Що зумовлює на сьогодні посилення наукової уваги до вивчення саме просторових координат життя сучасного міста?
2. Коротко передайте сутність концепції «філософії архітектури». У чому, на вашу думку, полягають її переваги та недоліки?

Варіант 16

1. У чому, на вашу думку, полягає специфіка онтологічної трансформації світового яйця в мистецтві і повсякденному житті.

2. Як ви розумієте поняття «місячний будинок» в індуїстської традиції.

Варіант 17

1. Вкажіть основні аспекти розуміння такі як архітектонічне триєдність ступи в архітектурі країн Індокитаю.

2. Назвіть переваги та недоліки класичних моделей структурування міського простору: моделі концентричних кіл, секторальної моделі, багатоядерної моделі.

Варіант 18

1. Вода як початок світобудови в стародавній філософії і міфології.

2. У чому полягає специфіка процесу «Чаша небесних вод» в просторовому зображенні.

Варіант 19

1. Охарактеризуйте тему води в архітектурі культур Сходу і Заходу.

2. В чому суть просторового зображення часу.

Варіант 20

1. Проаналізуйте такі поняття як «вода» і «година» в античному храмі.

2. Охарактеризуйте поняття «моління про дощ» в архітектурі християнської культури.

Варіант 21

1. Проаналізуйте поняття як «дощова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії.

2. В чому суть воплощення архаической модели мироздания в храмовых сооружениях.

Варіант 22

1. Охарактеризуйте онтологічну трансформацію світового яйця в храмі.

2. У чому полягає специфіка ідея софійності в ведичної і християнської традиції і її використання в архітектурі.

Варіант 23

1. Обґрунтуйте реалізацію релігійних канонів в храмових спорудах.

2. Проаналізуйте поняття «храм-сень» и его сакральний смysl.

Варіант 24

1. Перелічіть основні стародавні вчення (Лао-цзи, Піфагор, Платон, єврейська «Каббала» і ін.) Про кількість, пропорціях і симетрії та коротко їх охарактеризуйте.

2. Як ви розумієте Платоновську ідею числа, пропорцій і структурні універсалії архітектурної композиції.

Варіант 25

1. Який зміст має поняття «філософія архітектури»?

2. Чому пам'ятники та топоніми є об'єктом вивчення соціокультурних змін у місті?

Варіант 26

1. Що таке соціокультурний підхід у філософії?

2. Проаналізуйте давні архітектурні споруди і геометрія.

Варіант 27

1. Які ідеї та концепції соціокультурного підходу використовуються для аналізу трансформацій?

2. Охарактеризуйте вертикальне розгортання храму як просторове зображення шляху осягнення Бога.

Варіант 28

1. Що таке кубічна антропологія і тема куба в архітектурі?

2. В чому суть архітектурної реалізації вознесіння чаші на стовпі.

Варіант 29

1. Охарактеризуйте три основні рівні дослідження міста як соціального тексту.

2. Як відбувається конструювання образів міста (проаналізуйте і порівняйте кілька джерел)?

Варіант 30

1. Охарактеризуйте кілька практик проживання міського простору.

2. Охарактеризуйте кілька стратегій опору процесам символічного маркування міського простору.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. В чому полягає особливість філософського пояснення світу?
2. Основні світоглядні орієнтації людини.
3. Світогляд як спосіб орієнтації людини в світі.
4. Світ і людина і індо-буддійському типі культури.
5. Храм як модель світобудови.
6. Храм як літопис.
7. Світове древо як архаїчна модель Всесвіту в міфології німецькомовних народів.
8. Жіночі персонажі слов'янської міфології в структурі світобудови. 3. Світовий стовп в ведичній культурі.
9. Архітектура і література як два основних способи вираження культури.
10. Вівтарі Стародавньої Індії та Непалу.
11. Символіка структури вівтаря.
12. Вівтарі древніх цивілізацій Центральної Америки.
13. «Трійця» Андрія Рубльова - вівтар з чашею святих дарів.
14. Архітектонічне триєдність ступи в архітектурі країн Індокитаю.
15. «Місячний будинок» в індуїстській традиції
16. «Дощова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії.
17. Реалізація релігійних канонів в храмових спорудах.
18. Єгипетський пірамідальний порядок в Космосі і архітектурі.
19. Вертикальне розгортання храму як просторове зображення шляху осягнення Бога.
20. Кубічна антропологія і тема куба в архітектурі.
21. Символіка жертвового стовпа «юпа» в ведичній традиції.
22. Тема стовпи в давньоруському архітектурній спадщині.
23. Стовп як символ імператорської влади.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Моделі Всесвіту в архаїчному свідомості: світове дерево, світова гора, світовий стовп. Їх цілісність і самодостатність.
2. Відображення і трансформування вертикальної структури

Всесвіту в конструюванні жител.

3. Вівтар і ступа як архітектурне втілення архаїчної моделі Всесвіту.

4. Місце людини у вертикальній структурі світобудови.

5. Світове древо як архаїчна модель Всесвіту в міфології німецькомовних народів.

6. Світовий стовп в ведичній культурі.

7. Архітектура і література як два основних способи вираження культури.

8. Осмислення людини і природи в культурах Заходу і Сходу.

9. Архітектурні метафори картин світу і місце людини в них

10. Вівтарі і святилища як символ цілісності і свідомості життя.

11. Сенс і призначення вівтаря в стародавньому архітектурі.

12. Вівтарі Стародавньої Індії та Непалу.

13. Символіка структури вівтаря.

14. Вівтарі древніх цивілізацій Центральної Америки.

15. «Трійця» Андрія Рубльова - вівтар з чашею святих дарів.

16. Вчення буддизму про майбутнє справедливе суспільство.

17. Ступа як символ буддистського знання.

18 Буддистська ярусна ступа: онтологічний і гносеологічний аспект.

19. Онтологічна трансформація світового яйця в мистецтві і повсякденному житті

20. Архітектонічне триєдність ступи в архітектурі країн Індокитаю.

21. «Місячний будинок» в індуїстській традиції.

22. Вода як початок світобудови в стародавній філософії і міфології.

23. «Чаша небесних вод» в просторовому зображенні.

24. Тема води в архітектурі культур Сходу і Заходу.

25. Просторове зображення часу.

26. Вода і час в античному храмі.

27. Тема «моління про дощ» в архітектурі християнської культури.

28. «Дощова гірлянда» як архітектурна форма в портиках храмів північно-західній Індії.

29. Воплощення архаїчної моделі мирозданія в храмових

сооружениях.

30. Онтологічна трансформація світового яйця в храмі.

31. Ідея софійності в ведичній і християнській традиції і її використання в архітектурі.

32. Реалізація релігійних канонів в храмових спорудах.

33. Відображення змісту буддистських навчань Хінаяни і Махаяни в структурі храмів Середньої Азії, Тибету, Кореї, Японії та інших країн

34. Тема многоглавия в російській архітектурі як християнський шлях до звільнення і вдосконалення особистості.

35. Храм-сень и его сакральный смысл.

36. Стародавні вчення (Лао-цзи, Піфагор, Платон, єврейська «Каббала» і ін.) Про кількість, пропорціях і симетрії.

37. Платоновські ідеї числа, пропорцій і структурні універсалиї архітектурної композиції.

38. Давні архітектурні споруди і геометрія.

39. Єгипетський пірамідальний порядок в Космосі і архітектурі.

40. Вертикальне розгортання храму як просторове зображення шляху осягнення Бога.

41. Кубічна антропология і тема куба в архітектурі.

42. Стовп як світова вісь Всесвіту.

43. Архітектурна реалізація вознесіння чаші на стовпі.

44. Стовп-блискавка як вираз символічної божественної захисту.

45. Тема стовпи в архітектурі світових культур.

46. Символіка жертовного стовпа «юпа» в ведичній традиції.

47. Тема стовпи в давньоруському архітектурній спадщині.

48. Стовп як символ імператорської влади.

49. Руйнівний і творчий сенс стовпи-блискавки в давніх культурах.

50. Навчання античної філософії про ідеї і формі (Платон, Арістотель).

51. Вплив просторової форми на внутрішній світ людини (замкнуті і відкриті просторові системи давнини).

52. Реальність і ілюзія в просторових композиціях.

53. Просторове мислення зодчих Стародавнього Єгипту.

54. Просторові побудови в живопису.

- 55. Краса або естетичне
- 56. Визначення архітектурної споруди
- 57. Принцип відповідності як основний закон проектування архітектурних споруд
- 58. Категорія конструктивності
- 59 Категорія естетичності
- 60 Проектування архітектурних споруд
- 61 Історичний метод в теорії проектування
- 62. Архітектурна споруда як організм
- 63. Значення класифікації архітектурних споруд і її можливий характер

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Під час вивчення дисципліни «Філософія архітектури» використовуються різні форми навчання, однією з яких є лекція.

Метою лекції є сприйняття, розуміння і засвоєння студентом тематичної інформації. Для того, щоб точно сприймати навчальний матеріал, необхідно зосередитися на суті лекції, зрозуміти її основні положення і запам'ятати їх. Конспектування – це своєрідний процес, який містить ряд складових:

- ✓ Слухання (аудіювання) інформації.
- ✓ Відбір та скорочення інформації.
- ✓ Переформулювання відібраної інформації.
- ✓ Записування переформульованої інформації.

Результатом цього процесу є конспект, який дозволяє його автору відтворити в подальшому одержану інформацію з необхідною точністю.

У будь-якому навчальному матеріалі міститься інформація трьох основних різновидів: головна, другорядна і допоміжна. Головною є та інформація, яка має найістотніше значення для засвоєння навчального матеріалу, виражає сутність теми. До неї належать означення наукових понять, формулювання законів, теоретичних принципів тощо. В тексті така інформація виділяється певним чином, на лекції ж – задиктовується.

Другорядна інформація може мати подвійне значення: або її засвоєння необхідне для більш глибокого й цілісного розуміння головної інформації, або ж вона відображає конкретні наслідки та практичні рекомендації, що впливають з цієї інформації. До цього різновиду інформації належать різного роду коментарії, пояснювальні зауваження, тлумачення.

Призначення допоміжної інформації – допомогти студентові краще засвоїти певний матеріал. Це різного роду методичні поради, нагадування про раніше викладений матеріал, запитання для самоперевірки та ін.

В процесі конспектування кожен з вищеназваних різновидів інформації вимагає і різних способів опрацювання. Головну інформацію необхідно записати як найповніше, без істотних переробок і скорочень, майже дослівно. Допоміжну інформацію, навпаки, повністю пропускаємо. Основна ж робота при конспектуванні полягатиме в переробці другорядної інформації. При цьому інформацію треба узагальнити й скоротити, подати у вигляді плану, тез, висновків, схем, викладення основних результатів тощо.

Необхідно звернути увагу на важливості правильного і зрозумілого скорочення інформації при конспектуванні, акуратності та чіткості оформлення конспекту, виділення основних положень, означень, термінів кольором, графічними оздобленнями) можливо, не в процесі конспектування під час лекції, а в подальшому доопрацюванні) та інше.

Якщо з відповідних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, а всі незрозумілі питання щодо загальної структури лекції з'ясувати на консультації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Зміст семінарського заняття пов'язаний з матеріалом лекцій, самостійною роботою студентів. У вступному слові викладача визначаються значення теми заняття для семінарської роботи студентів, її особливості і місце в навчальному процесі.

Відповідно до мети, завдання та змісту заняття, група може працювати всім складом, а також може бути поділена на мікрогрупи.

Під час семінарського заняття забезпечується участь кожного студента в обговоренні питань, виконанні семінарських завдань, розв'язанні проблемних ситуацій. Для цього використовуються такі прийоми:

- ✓ постановка додаткових запитань, деталізація різних аспектів основного питання;
- ✓ звернення до сучасного практичного досвіду;
- ✓ індивідуалізація завдань чи розподілення ролей;
- ✓ ускладнення ситуацій;
- ✓ створення дискусійних моментів тощо;
- ✓ аргументованість відповідей студентів, їх пропозицій;
- ✓ забезпечення викладачем активної участі слухачів у бесідах, обміні думками;
- ✓ наявність зацікавленої професійної дискусії.

При підготовці до семінарського заняття необхідно акцентувати увагу на особливо важливих аспектах практики, цінному досвіді, можливості та доцільності їх використання в роботі.

Викладач підводить підсумки, чітко й обґрунтовано дає відповіді на запитання студентів та оцінює стан підготовки до заняття. Також викладач дає методичні поради щодо подальшої роботи й використання знань, навичок, набутих на занятті, у практичній діяльності.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальною програмою з дисципліни передбачене обов'язкове виконання кожним студентом індивідуального науково-дослідного завдання. *Індивідуальне навчально-дослідне завдання* (ІНДЗ) – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни й завершується разом зі складанням підсумкового контролю із даної навчальної дисципліни.

Таке завдання має питому вагу в підсумковій оцінці із дисципліни й відображає індивідуальну роботу студента. Індивідуальні завдання виконуються студентом на основі знань,

отриманих під час лекційних, практичних занять та самостійної роботи, охоплюють зміст навчального курсу в цілому.

Ця група завдань має науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів. При виконанні ІНДЗ студент повинен продемонструвати вміння з опрацювання наукових джерел, узагальнення фактичних матеріалів та наукового осмислення обраної теми, творчого й оригінального вирішення поставлених завдань.

Таким чином, метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни «Філософія архітектури» та розвиток навичок самостійної роботи і творчих здібностей, а також оволодіння методикою ведення наукових досліджень.

Студенти виконують ІНДЗ самостійно впродовж вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу. Вибір тематики і форми представлення ІНДЗ попередньо узгоджується із викладачем.

При вивченні навчальної дисципліни передбачені такі альтернативні форми представлення ІНДЗ: реферат, тематична тека, анотовані відеоматеріали. Сутність цих видів робіт та вимоги до їх оформлення розкрито нижче.

1 Реферат

Найпростішим видом ІНДЗ студента є *реферат* (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) – стислий виклад у письмовій формі суті певного питання або наукової проблеми, що включає огляд літературних джерел і вимагає творчої активності.

Перед підготовкою реферату необхідно

- а) вибрати тему та ракурс її розгляду з урахуванням елементів проблемності й актуальності;
- б) засвоїти правила послідовності пошуку джерел, систематизації матеріалу, визначити основні положення.

Опрацювання літературних джерел.

Перш ніж ретельно вивчати зміст будь-якого літературного видання, необхідно ознайомитися із анотацією на початку книги, передмовою чи зверненням від автора, переглянути зміст, структуру тощо. При цьому студент повинен виділити окремі розділи, що

представляють для нього інтерес. Потім ретельно переглянути та ознайомитися з матеріалом, який відповідає обраній темі.

Одним із основних етапів опрацювання літературного матеріалу є ведення короткого опорного конспекту прочитаного (основні поняття та терміни, анотації, тези, схематичні замальовки та ін.).

Послідовність опрацювання літературних джерел

- а) ознайомлення зі змістом джерела;
- б) здійснення виписок із джерела за «цитатним» принципом із зазначенням автора, назви роботи та сторінкою в тексті;
- в) створення тематичної картотеки;
- г) критична оцінка опрацьованих джерел, їх аналіз;
- д) визначення пріоритетного шляху висвітлення обраної теми;
- е) побудова плану-проспекту майбутнього реферату.

При опрацюванні літератури необхідно навчитися аналізувати матеріал та формулювати чіткі висновки на основі теоретичних положень.

Структура реферату

а) титульний аркуш містить такі елементи:

- 1) назва керівного міністерства та вищого навчального закладу;
- 2) назва кафедри;
- 3) форма виконання ІНДЗ (реферат);
- 4) тема дослідження;
- 5) інформація про виконавця (факультет, шифр академічної групи, ПІБ студента);
- 6) інформація про перевіряючого (посада, прізвище та ініціали викладача);
- 7) місто та рік виконання дослідження;

б) зміст відбиває назви розділів та підрозділів (пунктів / підпунктів), що розкривають зміст реферату. Усі сторінки нумерують праворуч угорі. Винятком є титульний аркуш (на ньому номер сторінки не проставляється), тому нумерація починається із цифри «2» (аркуш зі змістом);

в) вступ висвітлює загальні аспекти досліджуваної проблеми, стан її вивчення у літературі та актуальність даного дослідження. Тут же вказують мету й завдання дослідження;

г) **основна частина** розкриває зміст обраної теми дослідження, розбивається на розділи та підрозділи, що відповідають сформульованому у вступі завданню. Рекомендується кожен розділ або підрозділ завершувати коротким підсумком, що в сукупності складе основу майбутніх висновків роботи;

д) **висновки** містять основні результати, отримані при проведенні дослідження, а також пропозиції та рекомендації щодо вирішення поставлених завдань відповідно до результатів дослідження;

е) **список літератури** має містити не менше 6 джерел. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Послідовність розміщення ведеться у такому порядку:

- 1) нормативно-правові акти (Конституція України, Закони, ГОСТ, ДСТУ й т.д.);
- 2) використана література (у т.ч. періодична);
- 3) література на іноземних мовах;
- 4) Інтернет - джерела із обов'язковим посиланням на інформацію, що міститься на даному сайті (порталі);

ж) **додатки** не є обов'язковим елементом і включаються за необхідності. В додатки можуть входити різноманітні таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми і т.д. Оформлення виконують у такий спосіб: після списку літератури оформляють окрему сторінку з написом по центру:

«ДОДАТКИ», номер якої є останнім. Нумерацію додатків виконують шляхом використання заголовних букв алфавіту (А, Б, В, ...), які розміщують праворуч угорі.

Вимоги до оформлення реферату: шрифт Times New Roman, кегль 14 пт, інтервал полуторний; відступ першого рядка абзацу 1,5 см; вирівнювання тексту за шириною; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм; загальний обсяг – 10-15 сторінок формату А4, переплетених або поданих у файловій папці.

Оцінювання реферату здійснюється з урахуванням трьох головних аспектів: змістовність розкриття теми, нормативність оформлення, донесення результатів дослідження при усному захисті.

Тематична тека

В окремих випадках замість реферату оформляється тематична тека – підбірка матеріалів із заданої теми, оформлена у єдиному стилі. Для створення тематичної теки слід укласти папку, що містить аркуші

із ксерокопіями, роздруківками, газетними вирізками та іншими друкованими або рукописними зразками матеріалів, що стосуються досліджуваної теми і певною мірою розкривають її. Загальна структура тематичної теки близька до такої у реферату з тією різницею, що дослідник не аналізує віднайдені джерела у самостійно створеному тексті, а безпосередньо наводить їх. При цьому захист тематичної теки передбачає обов'язковий коментар її укладача відносно відповідності розглянутих джерел темі дослідження.

Структура тематичної теки

1. Титульна сторінка.
2. Зміст (перелік матеріалів).
3. Основна частина із матеріалами на пронумерованих аркушах та із обов'язковими посиланнями на першоджерело кожної складової (згідно стандартів оформлення бібліографічного списку).
4. Короткі висновки.

Кількість проаналізованих джерел має бути не меншою від десяти. В окремих випадках допустиме виділення ключових ідей та положень опрацьованого матеріалу (підкреслювання маркером, олівцем).

Анотовані відеоматеріали

Альтернативою до написання реферату та укладання тематичної теки є також підбір тематичних відеоматеріалів (наукових фільмів, телепрограм, відеосюжетів), запис їх на електронні носії (CD або DVD диски) для можливості автономного перегляду та складання анотації до таких відеоматеріалів.

Для складання анотації до тематичних відеоматеріалів пропонується дотримуватися такого плану

1. Тип відеоматеріалу (документальний фільм, телепрограма, навчальний відеосюжет тощо).
2. Назва відеоматеріалу.
3. Рік та країна випуску анотованого відеоматеріалу.
4. Інформація про виробника відеоматеріалу (студія, телеканал, режисер, продюсер тощо).
5. Часова тривалість відеоматеріалу (години, хвилини).
6. Висвітлена у матеріалі проблематика, основний зміст сюжету (тезисно).

7. Відповідність змісту навчальної дисципліни (теми, поняття, закономірності, що розглядаються у сюжеті або можуть бути ним проілюстровані).

8. Можливі недоліки, прогалини, суперечності відеоматеріалу.

9. Формат запису на носій.

10. Джерело доступу до відеоматеріалу, дотримання авторських прав.

Анотовані відеоматеріали як форма звітності зараховуються тільки за умови їх захисту. Захист проводиться шляхом перегляду матеріалів (повністю або частково) із проведенням їх наукового коментування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів, їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10-15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевершувати 20% від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве – 30 мм, праве – 15мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм; всі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного листа, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному листі реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, факультету і кафедри; прізвище та ініціали автора реферату; повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто де знаходиться навчальний заклад та рік написання реферату. Після титульного листа подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням загальноновизнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів.

Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовка.

Тема реферату – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання декількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при доборі теми реферату, є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, в першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

Структура реферату:

- ✓ титульний аркуш;
- ✓ зміст;
- ✓ вступ;
- ✓ розділи;
- ✓ висновки;
- ✓ список використаних джерел;
- ✓ додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо);
- ✓ перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які вивчали дану тематику, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів, логічно поєднані між собою. Вклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати

абревіатурами і сприйнятливими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату. Неприпустимо використовувати цитати без посилання на автора. При цитуванні будь-якого фрагмента джерела недопустимі неточності. Взагалі, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення. Кожен розділ реферату повинен завершуватись короткими висновками, чіткими і лаконічними, де узагальнено оцінки та практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження даної проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Афанасьев, А. Поэтические воззрения славян на природу / А. Афанасьев. – М., 1994. – Т. 1 – 3.
2. Берке, У. Пространство-время, геометрия, космология / У. Берке. – М., 1985.
3. Бонгард-Левин, Г.М. Древнеиндийская цивилизация / Г.М. Бонгард-Левин. – М., 2000.
4. Васильев, Л.С. История Востока / Л.С. Васильев. – М., 1993. – Т. 1, 2.
5. Вуек, Я. Мифы и утопии архитектуры / Я. Вуек. – М., 1990.
6. Вертоградова, В.В. Архитектура / В.В. Вертоградова // Культура Древней Индии. – М., 1975.
7. Гермес Трисмегист и герметическая традиция Востока и

Запада. – Киев – Москва, 1998.

8. Габричевский А.Г. Морфология искусства. — М., 2002

9. История и культура Древней Индии. – М., 1990.

10. Лосев, А.Ф. Очерки античного символизма и мифологии / А.Ф. Лосев. – М., 1993.

11. Ожегов, С.С. Хоанг Дао Кинь. Архитектура Индокитая / С.С. Ожегов, Т.С. Проскуракова. – М., 1998.

12. Павлов, Н.Л. Алтарь. Ступа. Храм / Н.Л. Павлов. – М., 2001.

13. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры. — К., 2008

14. Флоренский П.А. Храмовое действо как синтез искусств // Флоренский П.А. У водоразделов мысли. — Париж, 1985. — Т. 1. — С. 41–57.

Додаткова

1. Зедльмайр Х. Утрата середины. - М., 2008

2. Раппопорт А.Г., Сомов Г.Ю. Форма в архитектуре: Проблемы теории и методологии. — М., 1991.

3. Ревзин Г.И. Очерки по философии архитектурной формы. — М., 2002.

4. Розенберг А.В. Философия архитектуры: Общие основания проектирования архитектурных сооружений // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. праць ІПСМ НАМ України. — К., 2010. — Вип. 7

5. Панофский Э. Перспектива как «символическая форма». Готическая архитектура и схоластика. — СПб., 2004.

6. Пучков А.А. Архитектуроведение и культурология: Избранные статьи. — К., 2005

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського www.dnrb.gov.ua/

3. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>